

דעת תורה והלכה

מגאב"ד העדה החרדית ירושלים

מרן הגאון רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א

כ' אדר א תשע"א

אנו פועלים לפרסם את הנושא של שמירת הנפש בדרכים בציבור היראים, ובאנו לשמוע מהרב שליט"א דעת תורה והלכה בענין.

אמר הגאב"ד שליט"א: בדבר זה, חוקי התנועה של המדינות מתאים עם חוקי התורה, והחוקים הללו זה ההלכה, וחובה לקיימם.

כשבאים אלי נהגים, אני אומר להם תמיד את מה שהיה אומר כ"ק מרן האדמו"ר רבי אהרון מבעלז זצ"ל, שעיקר הסגולה להינצל מתאונות דרכים הוא, שיעשו עם הרכב מצות הכנסת אורחים, ועוד עיקר, שיקיימו את כל חוקי התנועה, ובזה תהיה להם סגולה להינצל.

והוסיף הגאב"ד שליט"א ואמר, שכ"ק מרן האדמו"ר ר' יואל מסאטמר זצ"ל, היה אומר לנהגים שכתוב בפס' 'אדום על תעבור בי' - כלומר, שלעבור ברמזור אדום זה איסור.

לט. מלבד זאת, נסיעה שלא לפי תקנות התנועה מביאה לאי סדר בכביש, דבר הגורם לבסוף לסכנות בנפש⁴⁶.

שמירת הסדר
בדרכים

מ. ולכן אסור לנסוע ברמזור אדום בכל זמן ואופן, גם כשאין רכבים לכל מלא העין, כיון שאי סדר בכביש גורם לבסוף לסכנות בנפש⁴⁷.

איסור נסיעה
ברמזור אדום
בכל מקרה

שמירת מרחק

כתב הרא"ש בתשובה כלל ק"א סי' ה על שאלה באחד שרכב על סוסו ופגע תוך כדי רכיבה ברוכב אחר שהיה לפניו, וכתב על זה הרא"ש וז"ל "מה שטוען המזיק שהוא פטור לפי שהיה ברשות הרבים, והיה לו רשות לרוץ, והיה לו לניזק לשמור עצמו, לאו טענה היא, שאין לו לרוץ ברשות הרבים אפילו אדם ברגליו אלא כדי שיכול לעמוד כשירצה, כדאיתא בב"ק (לב, א) וכו', כל שכן הרוכב על סוס, שאין לו רשות לרוץ

46. כתב בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן רצא "וממילא פשוט דאסור על פי הלכה לעבור ברמזור אדום בכל הזמנים, גם כשאין מכוניות מתקרבות ממש, דהירוס הסדר מביא לידי סכנה בנפש כידוע".

כנים, מפני חולשא דכהן גדול שלא יבחין ויטעה בזה שכתוב. כך גם בנהג, לפעמים הוא לא עירני דיו וגם ממהר, ולא יבחין ברכב שבא מולו או בהולך רגל, ולכן נלענ"ד שיש בזה חשש של פקוח נפש ממש, ועל כל פנים בלי רשות מהציבור אינו רשאי לנסוע ואפילו למצוה".

וכתב הגר"מ גרוס שליט"א בתשובתו שבשער התשובות "נסיעה ברמזור אדום אף מאוחר בלילה שאין תנועה, מלבד מה שמרגיל בעצמו לפרוץ גדר, הוי נמי בכלל חילול ה'".

47. שו"ת שבט הלוי שם. והגר"י זילברשטיין שליט"א ביאר בתשובתו שבשער התשובות, שאסור לנסוע באור אדום על פי הגמ' ביומא נג, ב "שלפי רבי יהודה לא היה בבית המקדש כי אם כן אחד, ועליו היו מניחים את דם הפר, וכששחטו את דם השעיר, נטל דם הפר והניח עליו דם השעיר. ולא היו שם שני

חובת שמירת תקנות התנועה

שמעתי ממו"ח הגרי"ש אלישיב שליט"א שהכביש הוא רכוש הציבור, וכדי לנסוע עליו צריך לקבל את רשותו וכו', לכן אסור מן הדין לנסוע בכביש באופן שהשלטונות לא מרשים, מאחר והציבור סומך עליהם, ואין מי שמשגיח על תקנת הציבור חוץ מהם. ובלי רשות הציבור, הנסיעה אסורה: א. משום שהכביש רכוש ציבורי. ב. מפני שכל נסיעה מסכנת את הציבור. (הגר"י זילברשטיין שליט"א במכתב תשובתו שבשער התשובות)

אשר כתב שעשיתם תקנות גדולות בסביבה שלכם למנוע הסכנה בדרכים ע"י התאונות שגורמים שפיכת דמים הרבה ונספו גדולים וטובים, יש לשבח אתכם על כך ולחזק ידכם, ושכל בי"ד בעירו עם מנהיגי הציבור חייבים לעשות למנוע נזקין מהתושבים וכו'.

דהתקנות שנעשו ע"י השלטון נעשו לטובת הציבור למנוע אסונות, ואם לא נעשו על ידם היה חיוב עלינו לעשות כזה.

(שו"ת שבט הלוי ח"י סימן רצא)

בדבר הולכי דרכים שיש חוקים שנתקבלו במנהג העולם ובחוקי הממשלה, כגון שלא יעבור נהג עם רכבו באור אדום, וכן יש חוקים כגון שלא ידבר הנהג על הפלפון בשעה שעוסק בנהיגת הרכב, וכן שלא לנסוע במהירות רבה אפילו במקום שאין תנועה גדולה. לכאורה פשוט שהכללים האלו מחייבים, גם מצד הפשטות דכיון שכך הנהיגו הולכי הדרכים הרי הוא גם גדר של תקנות העיר, כהא דב"ב דף ח' רשאין בני העיר להסיע על קיצתן, והוא מדין תורה, וזה יותר מדינא דמלכותא שביארתי בספרי משנ"ה ח"ט בכמה מקומות.

(בעל שו"ת משנה הלכות שליט"א במכתב תשובתו שבשער התשובות)

נב. מלבד המצוות והאיסורים המבוארים למעלה, כתבו פוסקי
התקנות - חובה מן הדין
זמננו שחובה מן התורה לשמור ולקיים את תקנות התנועה
שתוקנו בכל מדינה ומדינה⁹⁰, מכמה וכמה טעמים, כפי
שיתבאר להלן.

נג. יש אומרים שחובה לקיים את תקנות התנועה, משום
איסור גזל
שהכביש, המדרכות, וכלל הדרך הם רכוש הציבור, ומכיון
שהציבור סומך על התקנות שתקנו הממונים על הדרכים,
ואינו נותן רשות להשתמש בדרך רק אם מקיימים את תקנות
התנועה שניתקנו על ידם, לכן, כשם שהנכנס לבית חבירו
ומשתמש בו שלא ברשות חבירו, עובר באיסור גזל, כן נהג
שאינו שומר על תקנות התנועה, משתמש ברכוש הציבור ללא
רשות, ועובר על איסור גזל הרבים⁹¹, ותשובתו קשה⁹².

90. כתב הגר"מ גרוס שליט"א בספר
מנוחת אמת פ"ד סעיף י והערה כ "יש
לנהג לשמור ולציית על חוקי התנועה,
דהוי בכלל 'רק השמר לך ושמור נפשך
מאד', 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'".

פשוט שכל דברי הפוסקים לקמן,
המחייבים לקיים את תקנות התנועה,
אין צריך לפנים, שהכוונה היא לתקנות
שאינן נוגדות את דין תוה"ק, כמש"כ
הש"ך (ח"מ סי' עג, ס"ק יד, ועיי"ש ברמ"א)
"אפילו לשאר פוסקים דסוברים
דאמרינן דינא דמלכותא בכל דבר, היינו
דוקא מה שאינו נגד דין תורתנו אלא
שאינו מפורש אצלנו, אבל לדון וכו'
בכל דבר נגד תורתנו, חלילה, ודאי לא
יעשה כן בישראל".

91. כן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א,
הובאה בתשובת הגר"י זילברשטיין

שליט"א המובאת בפתיחת הלכות אלו,
ועיי' גם בתשובת הגר"מ שפרן שליט"א
המובאת בשער התשובות.

עוד כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א,
שאם נוסע בכביש ללא רשות, חסר לו
בסייעתא דשמיא לעבור את הנסיעה
בשלום, רחמנא ליצלן, עיי' שער
התשובות.

92. גזל הרבים תשובתו קשה, והטעם
כמו שביאר הרשב"ם (ב"ב פח, ב) אם
ב"עירות מועלת תשובה וכו' אבל מדות
שגוזל את הרבים אי אפשר לו בתשובה,
שהרי תשובתו תלויה בהשבת גזילה וכו'
והוא אינו יודע למי יחזיר, ואף על גב
דאמרינן יעשה בהן צרכי רבים, אין זו
תשובה מעליא, מאחר שאינו משיב
לבעלים". ואע"פ שלענין גזל של שימוש
אסור בכביש הרי לא לקח דבר מהציבור

נד. יש אומרים שיש לשמור על כל תקנות התנועה בין של רכבים בין של הולכי רגל, כיון שהם טובת הציבור⁹³.

התקנות הן
טובת הציבור

נה. יש אומרים שחובה לקיימן, משום שאפילו אם לא היו הרשויות מתקנות תקנות אלו, היתה החובה על בית דין לתקנן, שאם לא כן, היו המשתמשים בדרך באים לידי פיקוח נפש. כמו כן התקנות מסייעות לא לעבור על איסורי תורה האמורים⁹⁴.

התקנות
מונעות מצבי
פיקוח נפש

נו. יש אומרים שאילו היו חכמי סנהדרין בימינו, היו מתקנים תקנות הרבה יותר חמורות מהתקנות הקיימות היום, ולכן חובה לקיים לפחות את כל תקנות התנועה⁹⁵.

ע"פ דין תורה
צריך להחמיר
יותר

ואין לו מה ששייב, וגם כלפי השימוש הרי יכול להשיב ממון לצורך תיקון הכבישים וכדו', מכל מקום תשובתו קשה, כיון שאין בידו לבקש מחילה, לפי שאי אפשר לבקש מחילה מכל הנהגים, ועבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו כמבואר בשו"ע או"ח תרו, א.

93. דעת הגר"ש אלישיב שליט"א, כפי שהביא הגר"י ישראלזון זצ"ל בקונטרס קיצור הלכות שמירת הגוף (כולל אברים וחובות תשנ"ח) סעי' פח. וכ"כ הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת פ"ד הערה כ שתקנות התנועה "הכרח הוא משום פיקוח נפש, והוא אבדן חיי אדם ופצועים", ועיי' שו"ת חת"ס חו"מ סי' מד ובעיוני הלכה סי' יב.

94. שו"ת שבט הלוי ח"י סימן רצא המובא בפתיחת הלכות אלו. וכתב הגר"מ גרוס שליט"א במכתב תשובתו

95. כן שמענו מהגר"נ קרליץ שליט"א. וכתב הגר"י זיכרמן שליט"א בתשובתו שבשער התשובות "בענין חוקי התנועה מקובלנו מרבותינו שאם יד בית דין היתה תקיפה, היו מחמירים עוד יותר בכללי סדרי התנועה משום חביבותן של נפשות ישראל. לכן אין להקל בשום חוק מהחוקים, ואין למסור הדבר לכל אחד

נז. יש אומרים שחובה לקיימן משום שהם כתקנת בני העיר, ^{תקנת בני העיר} שרשות ביד בני העיר לתקן תקנות לצורך עצמם ולכוף על קיומן, והוא מדין תורה, ודין זה חמור אף יותר מדינא דמלכותא⁹⁶.

נח. יש אומרים שכיון שתקנות התנועה נתקנו לצורך מניעת ^{כשם שסומכים על הרופאים בפיקו"נ בשבת} פיקוח נפש וגזיקין, אם כן כשם שסומכים על הרופא לענין אכילת חולה ביום כיפור משום שהוא מומחה בדבר, כמו כן סומכים על המומחים שקבעו כיצד על הנהג לנהוג בכביש באופן שלא תיגרם סכנה⁹⁷.

נט. יש אומרים שחובה לשמור על תקנות התנועה, שאלמלא ^{לולא מוראה של מלכות} מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו⁹⁸.

ואחד שיחליט מה לקיים ומה לא, וכ"כ בספר עמק המשפט ח"ב סימן מב בשם גדולי הפוסקים שליט"א.

96. תשובת בעל המשנה הלכות המובאת בפתיחת הלכות אלו. והגר"מ שטרנבוך שליט"א כתב בתשובתו שבשער התשובות "כל אלו כתקנות בני העיר וחייבין לשמוע, ואם יש חשש סכנה חייבין מן התורה לתקן ולקבל". ובספרו תשובות והנהגות ח"א חו"מ סי' תתנ כתב שמרן הגר"י קניבסקי זצ"ל היה רוגז מאד על העוברים על תקנות התנועה, והיה מגיב על כך במחאה חריפה מאד, והיה אומר שהעושה כן ראוי לעונש.

ובמקומות שדינא דמלכותא דינא כתב הגר"מ גרוס שליט"א בתשובתו שבשער התשובות "ובמקום דאיכא דינא דמלכותא דינא, איכא בזה נמי בחוקי התנועה, דהוי בכלל תקנת בני המדינה, עי' חו"מ סי' שסט סעיף ח ברמ"א וסי' שנו ס"ז, והוא נמי לדעת הש"ך סי' עג ס"ק לח דפליג על הרמ"א, כיון דלא הוי כנגד דין תורה, אלא אדרבא מהני ל'ונשמרתם מאד לנפשתיכם', והכא דמיא להמבואר סי' שכט משנ"ב ס"ק יז, ולהמבואר בשו"ת חת"ס ח"ו סי' כט".

97. כתב הגר"י ליברמן שליט"א בעל שו"ת משנת יוסף בתשובתו שבשער התשובות אות ג "דלא משום חוק רשות התנועה מחייבים מצד תקנות הציבור, וכ"כ הגר"א וייס שליט"א בתשובתו שבשער התשובות "ויש לומר עוד דחוקי התנועה מחייבים מצד תקנות הציבור,

פ. יש אומרים שאין רשות לשנות מהכללים של ההתנהגות בדרך, ולכן הרץ בחפזה ברשות הרבים והזיק, חייב בתשלומים, ותקנות התנועה הם כללי הדרך ואין רשות לשנות ולהתנהג אחרת⁹⁸.

אסור לשנות
מכללי הדרך
המקובלים

פא. יש אומרים שבכל מקרה חובה לשמור על התקנות, גם כשלא נראה שיש סכנה, היות שחוסר סדר בכבישים מביא לבסוף לידי סכנה¹⁰⁰.

חוסר סדר
גורם לסכנה

פב. יש אומרים שחובה לשמור על התקנות גם במקום שלא נראה שיש סכנה, לפי שאין סומכים על שיקול דעתו של הנהג, ואי אפשר לתת תורת כל אחד בידו להחליט כיצד לנהוג¹⁰¹. מה גם, שאם לא ישמור עתה במקום שאין סכנה, עלול להמשיך ולזלזל בתקנות גם במקום שיש סכנה¹⁰².

אסור להתרגל
לזלזל בתקנות

האם יש חובה על פי דין תורה לקיים את חוקי התנועה והזהירות בדרכים שחוקקו השלטונות כאן בארץ ישראל ובחו"ל, והשיב במכתב תשובתו "בודאי יש לזהר שזה פיקוח נפש" (שער התשובות תשובה א).

התחבורה אתינה עלה, אלא שכמו ברופא מהימן, כן במומחה סמכינן על קביעותו מאיזה מהירות נקראת הנסיעה מסוכנת⁹⁸.

98. פתחי חושן גניבה והונאה פ"א הערה ד.

101. עיין בתשובות הגר"י זילברשטיין שליט"א, הגר"י גנס שליט"א, הגר"מ שטרן שליט"א ובעל שו"ת ישיב יצחק, המובאות בשער התשובות.

99. הגר"נ גולדברג שליט"א בתשובתו שבשער התשובות, וכ"כ בפתחי חושן נזיקין פ"א הערה עא לגבי חיוב תשלומים כשעבר על התקנות.

102. הגר"י גנס שליט"א שם. וכתב שאפילו היוצא לצורך פיקוח נפש בשבת התירו לו לחזור שמא אם לא נתיר לו ימנע להבא מלהציל (עיי' עירובין מד, ב ובתוס' שם ד"ה כל), כל שכן בזה שאין להתיר לו עתה כשאין סכנה, שמא יסתכן על להבא.

100. כתב בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן רצא "פשוט דאסור על פי הלכה לעבור ברמזור אדום בכל הזמנים גם כשאין מכוניות מתקרבות ממש, דהירוס הסדר מביא לידי סכנה בנפש כידוע". כלומר, הסדר בכבישים מונע מצבים של פיקוח נפש. ושאלנו להגר"ח קניבסקי שליט"א

אי קיום
התקנות -
מכשול לרבים

סג. יש אומרים שאסור לאדם לעשות מעשים כאלו, שאם יראוהו הרבים יעשו כמותו ויבואו לידי סכנה, ולכן חובה לשמור על תקנות התנועה גם במקום שלא נראה שיש סכנה, שמא אחרים יראוהו עובר על התקנות ויבואו לעשות כמותו ויסתכנו¹⁰³.

חובת קיום
התקנות גם
כשאין עבירה
על מצוות
דאורייתא

סד. ועל פי טעמים אלו נמצא שגם תקנות תנועה שאין באי קיומן עבירה על מצוות ואיסורי תורה המבוארים, אלא הן תקנות שנועדו לשמור על הסדר בדרכים כדי שלא תיגרם סכנה באופן רחוק ועקיף, גם אותן חובה לקיים מדין תורה¹⁰⁴.

חובת קיום
תקנות
התנועה

סה. סוף דבר, צריך האדם להקפיד על כל תקנות התנועה, וליזהר בזהירות יתירה, כדי למנוע חלילה איבוד נפשות, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא¹⁰⁵.

לעבור על
התקנות
כשממהר
לדבר מצוה

סז. אסור לעבור על תקנות התנועה גם כשממהר לדבר מצוה¹⁰⁶,

לן רשיון נהיגה אם היו יודעים שלא יקיים את התקנות, ועל דעת כן קיבל רישיון, וכמי שנתחייב על כך.

ואף התקנה שיש להחזיק את הרישיון בעת שנוהג, חובה לקיים, כדי שתהיה אפשרות לשלטונות לאכוף ולפקח, וחובה לעזור לזה, כ"כ הגרמ"מ שפרן שליט"א בתשובתו שבשער התשובות.

וכתב הגרמ"מ גרוס שליט"א שמטעם זה גם הקנסות שקונסות הרשויות את העוברים על תקנות התנועה, הם מדינא, עיי' בספר מנוחת אמת פ"ד הערה כ.

105. מתוך דברי הגר"א וייס שליט"א בסוף תשובתו הראשונה המובאת בשער התשובות.

106. הגר"י זילברשטיין שליט"א.

103. ומן הטעם שיש בזה גרם סכנה, כ"כ הגרי"מ שטרן שליט"א, הגר"א וייס שליט"א ובעל שו"ת ישיב יצחק בתשובותיהם שבשער התשובות.

104. הגר"א וייס שליט"א במכתב תשובתו השני המובא בשער התשובות. והגר"נ נוסבוים שליט"א כתב בתשובתו שם "שאם באיסורים חוששים למיעוט המצוי (עיי' שו"ע יו"ד ריש סי' לט ובביאור הגר"א שם), בסכנה שחוששים יותר בספק, כמו דאמרינן חמירא סכנתא מאיסורא, צריך לחשוש גם לסכנות הפחות שכיחות ממיעוט המצוי".

והגרי"מ שטרן שליט"א בתשובתו שם הוסיף שחובה לשמור על תקנות התנועה, שהרי הממונים לא היו נותנים

ואין לסמוך על הכתוב (קהלת ח, ה) 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'¹⁰⁷, או לסמוך על כך ששלוחי מצוה אינן ניזוקין¹⁰⁸.

סז. המקפיד והנזהר בנהיגתו מעבר למה שמחוייב על פי תקנות התנועה, תבוא עליו ברכה¹⁰⁹.

המקפיד יותר
מהתקנות
תע"ב

שבשער התשובות "וגם כשנצרך למהר לצורך דבר מצוה, איחור קריאת המגילה וכי"ב, לא ינהג במהירות מופרזת [יש מקומות שמפסיקין הרמזורים, זמן לפני הדלקת נרות, ויש לברר אם ראוי לנהוג כן, או שיפסיקו רק בזמן הדלקת נרות], וכגון שהגיע באיחור המטוס, ולהגיע משדה תעופה לביתו יצטרך לנהוג באופן מהיר ביותר, עדיפא שיתארח במקום קרוב לשדה תעופה מאשר יכניס עצמו ואחרים לסכנה".

ועוד כתב שם "יש לידע שבכל מילי דהוי בכלל סכנה, חייב להימנע גם אחר שהתפלל תפלת הדרך, ואף אם יש לו קמיע שאתמחי גברא ואתמחי קמיעא, או סגולות אחרות להצלחה בנסיעות בדרכים, כגון עלה מחביטת ערבה וכי"ב [ואף בכה"ג שהוי סכנה שאינו שייכא להבנה בדעת, אלא דברים סגוליים נמי אסירא ולא מהני סגולות להצלה מהם, ואכמ"ל]."

109. הגרמ"מ שפרן שליט"א בתשובתו שבשער התשובות.

והטעם, כיון שגורם סכנה לעצמו ולאחרים, וגם אין לו רשות להשתמש בדרך שלא לפי התקנות. וכ"כ בעל שו"ת ישיב יצחק בתשובתו שבשער התשובות, ועיי' דברי הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת פ"ד סעיף ט.

107. עיי' שבת סג, א. ובשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן רלד ד"ה והענין של שומר וכו' (ולעיל שם סימן רלב) כתב ש'שומר מצוה' לא נאמר במקום סכנה ודאית וקרובה מצד הטבע, דהמצוה אינה עושה נס לאדם להפך הטבע בדבר שעל פי דרך הטבע הוא סכנה.

108. עיי' פסחים ח, א דשלוחי מצוה אינם ניזוקים, וכל זה דווקא היכא דלא שכיח היזקא, אבל היכא דשכיח היזקא צריך להיזהר, וכביש הוא מקום דשכיח היזקא ויש להיזהר תמיד מכל סכנה, מה גם שלא הותר לו לסכן אחרים בשביל מצוותו הוא. ועיי' מנוחת אמת להגר"מ גרוס שליט"א פ"ד סעיף ט.

וכתב הגר"מ גרוס שליט"א בתשובתו